

Säkerhetskommittén
Svenska Klätterförbundet

INCIDENTRAPPORT

foto: Kristian Rothli

Dödsolycka vid nedfirning

Norddryggen, Vågakallen, Lofoten, Norge

19 oktober, 2017

Säkerhetskommittén arbetar med att främja ökad kunskap om risk- och ansvarstänkande bland klättrare. Arbetet består bland annat av att sammanställa incidentrapporter och presentera resultaten i artiklar samt via seminarier och föreläsningar. Säkerhetskommittén strävar också efter att utarbeta riktlinjer och rekommendationer för säker klättring.

SÄKERHETSKOMMITTÉN, SVENSKA KLÄTTERFÖRBUNDET

Robin Dahlberg, ansvarig utredare

1. Inledning	4
2. Faktaredovisning	4
2.1 Inblandade personer	4
2.1.1 Klättrare 1 - omkommen klättrare	4
2.1.2 Klättrare 2 - replagskamrat	4
2.2 Olycksplats	5
2.3 Redogörelse för händelseförloppet	6
2.3.1 Val av led	6
2.3.2 Anmarschen	6
2.3.3 Klättringen	6
2.3.4 Reträtt från leden	6
2.3.5 Olyckan	7
2.3.6 Räddning av klättrare 2 och bärgning av omkommen	8
3.1 Skador	8
3.2 Väderförhållanden	8
4. Analys	8
4.1 Firning utan backup	8
4.2 Valet att bygga ankare med slingor	8
4.3 Valet att bygga ankare utan backup	9
4.4 Bedömningen av ankarets tillförlitlighet	9
4.5 Bedömning av leden och tiden	9
4.6 Synen på firning	9
5. Slutsats	10
Utredare	10

1. Inledning

Den 19 oktober klättrar ett replag om två personer på Nordryggen, Vågakallen i Lofoten i Norge. Högt upp på leden väljer de att vända. Vid en av de sista firningarna, ca kl 21.35, lossnar det block som används som ankare, varpå den ena klättraren faller nedför klippan ca 300 meter och omkommer omedelbart. Den andra klättraren är inte inkopplad i ankaret och dras därför inte med i fallet. Han larmar räddningstjänst och blir hämtad med helikopter från klippan. Den omkomna klättraren återfinns dagen efter.

Säkerhetskommittén blir informerad om händelsen klockan 10 dagen efter och påbörjar informationsinsamling. Kontakt med Norges Klatreforbunds säkerhetskommitté etableras tidigt varpå information kontinuerligt kan delas kommittéerna emellan. Olycksutredning vilar på vittnesförhör med den andra klättraren samt information från räddningsgruppen i Lofoten.

Utredningen fastställer den direkta olycksorsaken samt de bidragande orsakerna och presenterar dessa i analysavsnittet och i slutsatsen.

2. Faktaredovisning

2.1 Inblandade personer

Replaget bestod av två män från Sverige, som rest till Lofoten för att klättra i ca en vecka från och med 14 oktober. Männen är 28 och 29 år gamla. De två männen hade inte känt varandra länge, men har jobbat tillsammans under året och klättrat tillsammans under sommaren 2017.

2.1.1 Klättrare 1 - omkommen klättrare

29 år, skriven i Sundsvall, verksam i Kittelfjäll med guideverksamhet och utbildningar inom skidåkning, snöskoter samt lavinsäkerhet. Enligt verksamhetens websida är han utbildad till bl.a. fjälledare, lavintekniker, alpin skidinstruktör m.m. samt har utbildning i högalpin klättring. Hade gått kurs i klippklättring och räddningskurs 1 och 2 på klippa. Hade viss erfarenhet av högalpin miljö och klättrat en del på Kebnekaise. Han var den mest erfarna i replaget men bedöms av klättrare 2 ändå som nybörjare i den miljö de vistades i vid olyckstillfället.

2.1.2 Klättrare 2 - replagskamrat

28 år, skriven i Stockholm. Går utbildning som fjälledare. Ingen erfarenhet sedan tidigare av den här typen av klättring. Har gått kurs i klippklättring och räddningskurs 1, men ser sig själv som nybörjare.

2.2 Olycksplats

Replaget klättrar leden Nordryggen på berget Vågakallen (943 m.ö.h). Leden är ca 500 meter lång uppdelat på ca 12 replängder av varierad terräng och svårighet, från N2 till N4+ (norsk gradering) som svårast. Leden säkras med egna säkringar. Leden beskrivs i föreläsningen *Lofoten Climbs* som "Lofoten's best low grade 'Alpine' rock climb. An excellent tour of Vågakallen ascends the north ridge and descends the south face route - Sydveggen. Twelve pitches, plenty of scrambling, plus a sizeable approach and descent make for a long day out."

Den exakta platsen där olyckan inträffar är inte helt säkerställd. GPS-koordinater som uppges av klättrare 2 till räddningstjänst är latitud 68,1913, Longitud 14,2979.

Bild 1: Utsnitt från Lofotenföreläsningen med leden markerad

2.3 Redogörelse för händelseförloppet

2.3.1 Val av led

Kvällen innan bestämde de sig att göra Nordryggen, som de betraktade som en lättare tur. De ifrågasatte sig själva om de skulle göra Nordryggen eller inte. De planerade att klättra medan det var ljusst och gå ner sydvägen, även i mörker om så krävdes. De upplevde denna plan som säker.

2.3.2 Anmarschen

Replaget börjar 08:45 från parkeringen. Anmarschen skulle enligt information de tagit del av ta 1 timme och 45 minuter men det tog 3 timmar. De kom fram vid lunch och åt lunch nedanför den släta platån vid insteget på leden.

2.3.3 Klättringen

De valde att strunta i första replängden och gick runt istället. Planen var att klättrare 1 skulle leda (klättra först), eftersom han hade erfarenhet av detta, vilket klättrare 2 inte hade.

Klättrare 1 blev påverkad och lite orolig över exponeringen på leden, direkt vid insteget, varpå klättrare 2 väljer att leda istället. Klättrare 2 är också den som leder resten av replängderna. Klättrare 2 upplever att det gick bra trots brist på erfarenhet av detta, men att det förmodligen tog lite längre tid p.g.a. erfarenhetsbristen.

Replaget klättrade upp till replängd 11, grad N4+. Klättrare 2 uppger att klättringen var läskig. Klättringen var inte svår, men läskig och han klättrade fel. Klättringen var hårdare än vad grade-ringen beskrev i föraren men han fortsatte ändå lite. Replängden tog ca 45 minuter. Det började skymma och bli lite mörkare. Han placerade en kamsäkring och bad klättrare 1 att sänka ner honom. Han ser då att den troligtvis rätta vägen gick lite mer till höger istället. Klockan var då omkring 18.00.

2.3.4 Reträtt från leden

De pratade om situationen på standplatsen, som benämns som "the flake" i föraren. Klättrare 1 upplevde obehag och olustkänslor och klättringen gick inte så lätt som de trodde. De valde då att vända ner och satte igång pannlamporna vid den tidpunkten.

De tog sig ner tillbaka, både genom firningar och att gå ner. Det hade snöat lite till och från, något de upplevde som lite tur eftersom de lättare kunde se sina fotspår, vilket hade varit svårt annars. Vid 4-5 ställen firade de sig ner. Vid en mindre firning, på var som troligtvis var replängd 10, fick klättrare 2 prussikklättra för att lösgöra ett rep som fastnat.

Replaget firar vid några passager där de inte använde repet tidigare, pga försiktighet. Firningarna gick i övrigt smidigt. De alternerade firningar, ibland klättrare 1 först, ibland klättrare 2. Klättrare 1 ville inte lämna några kammar och kilar vid ankarna så de lämnade slingor istället.

Vid två av firningarna hade de en kamsäkkring som backup för den första personen, som sedan togs bort för den andra, när de visste att ankaret höll. Det var vid de stora firningar (25-30 meter), nedför jamsprickan/layback och chimneyn. De använde sig av stoppknutar vid varje firning. Andrepersonen (den som väntade) vid firningarna satt aldrig fast sig i ankaret utan stod vid sidan om. De upplevde aldrig denna position som utsatt.

De hade enbart ett rep med sig men upplever att de i övrigt hade allt de behövde. Två rep hade dock underlättat på vägen ner. För nedfirning använde klättrare 2 en manuell repbroms, med prussik som backup. Klättrare 1 använder sig av en hjälplåsande broms av modell Mammut Smart Alpine (för 7,5-9,5 mm rep) som är inkopplad en bit från selen i en slinga. Den används utan klämknut som backup, med motivering att den är hjälplåsande. I manualen för repbromsen står det tydligt: *"If you are abseiling / rappelling with the Smart Alpine in combination with the right carabiner and rope, it is easy to believe that the device is self-locking – so the added safety of the prusik sling might seem unnecessary. However, **this added safety really is essential.**"*

2.3.5 Olyckan

Olyckan inträffade på andra eller tredje replängden. De trodde att följande firning var den näst sista. Klättrare 1 sa att de kunde fira sig ner direkt för att undvika platån i starten, istället för att gå runt. Det var inte så brant till dit de skulle fira och ingen egentlig klättring heller. De valde att fira för att inte riskera något. Bergsslutningen drog till höger och blev brant.

Klättrare 1 satte en 120-slinga runt en klippformation och drog igenom repet till mitten. Det var snö runt formationen. Repet var 60 meter långt så det var 30 meter rep på vardera sida om slingan. Stoppknutar fanns i båda repändarna. Klättrare 1 sade på ett mycket övertygande sätt till klättrare 2 att han var nöjd med ankaret. Klättrare 2 valde då att inte själva kontrollera ankaret eftersom klättrare 1 lät så övertygande. Klättrare 1 tog initiativet att börja nedfirningen. Klockan var nu ca 21.35.

Klättrare 2 stod några meter ifrån i en lite flackare brant. När klättrare 1 kommit ca 4 meter ner lossnade stenen som slingan låg runt. Stenen var ca 1x1 meter stor och den spred ut sand och jord efter sig. Klättrare 2 såg då att stenen stod på ett jordlager.

Klättrare 1 tumlade nedåt i flackare terräng och sen ner mot brantare terräng och försvann utom synhåll. Klättrare 2 ropade några gånger och anropade även på komradion. Han fick inget svar och ringde räddningstjänst direkt. Han har nästan fullt batteri på telefonen.

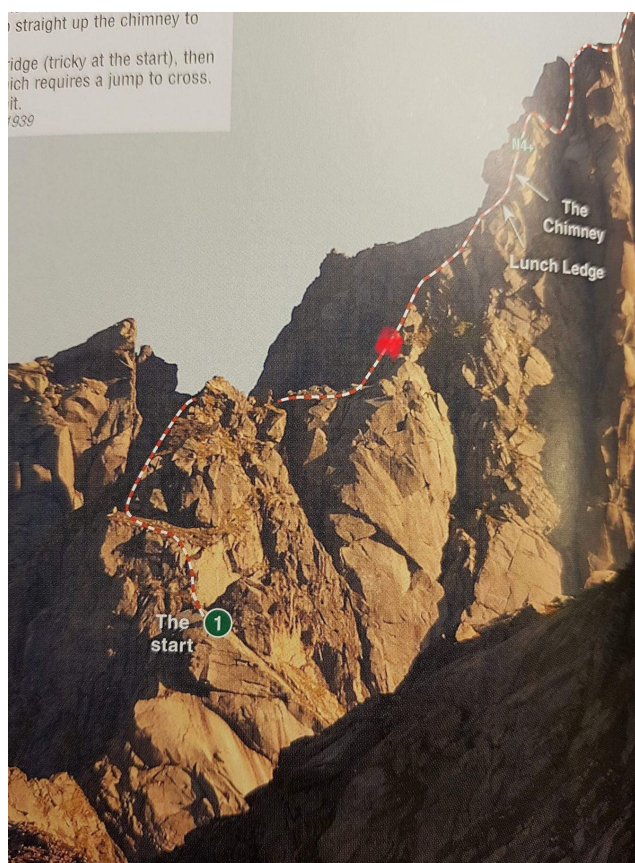

Bild 2: Markering över plats där klättrare 2 tror olyckan inträffat.

2.3.6 Räddning av klättrare 2 och bärgning av omkommen

Klättrare 2 ringde räddning någon gång mellan kl 21.38 och 21.40. Han hade då mycket batteri kvar i sin telefon. Han uppgav GPS-position Latitud 68,1913, Longitud 14,2979 som han fått fram genom sin kartapplikation i sin iPhone. Klättrare 2 minns det som att han även angav höjdkurvorna 650 och 675 som han hittade på kartapplikationen Norgeskart. Det tog en stund innan räddningshelikopter anlände. Klättrare 2 hade både pannlampa och mobiltelefonens lampa som ljussignal för räddningen. Räddningspersonalen såg honom väldigt bra men klättrare 2 uppfattade det inte som om de hade sett honom eftersom de först letade på fel sida av bergskammen.

Klättrare 2 försökte signalera vilket håll klättrare 1 föll åt. Helikoptern började då leta på rätt sida på klippan. Helikoptern kom och gick, förmodligen för att känna vindarna och bedöma avstånd. De firade ner en bärgare till klättrare 2 som frågade om selen satt som den ska, varpå bärgaren kopplade in räddningslinan i selen. Bärgaren placerade någon typ av sändare på olycksplatsen varpå de två sedan drogs upp i luften av helikoptern. Klockan var då ca 24.00. Den omkomna klättraren (klättrare 1) bärgades av Luftambulansen ca 10.15 på fredag morgon.

3.1 Skador

Klättrare 1 omkommer, klättrare 2 är oskadd.

3.2 Väderförhållanden

Under dagen hade vädret varit fint. Mot kvällen började det blåsa och snöa uppe på berget. Det kom inget regn, enbart snö. Snögränsen hade flyttats ner på leden under dagen, det fanns snö längre ner när de vände än när replaget klättrare uppför. De hade kollat på väderprognos på YR.no och såg att det inte var någon grov nederbörd på väg in. De bedömde inte vädret som något problem. När det blev mörkt och snöade var det dock dåliga omständigheter, enligt klättrare 2.

4. Analys

4.1 Firning utan backup

Klättrare 1 valde att fira med en hjälplåsande repbroms, men utan den backupknut (prussik) som manualen från tillverkaren tydligt kräver. Vår bedömning är dock sådan att det inte har någon som helst direkt påverkan av händelseförloppet eftersom firningarna innan fungerat samt att det inte finns några indikationer på att det vid olycksögonblicket varit problem med bromsen. Bakomliggande orsaker till att välja bort backupknut vet vi inte.

4.2 Valet att bygga ankare med slingor

Klättrade 1 ville inte lämna några säkringar på leden mer än slingor. Det gjorde att replaget stod med alternativet att slinga av formationer på klippan som ankare, som alternativ. Vad som inte framgår är om önskan att bygga ankare enbart med slingor påverkade valet av möjliga förankringspunkter. Det går ofta fortare att slinga av formationer än att bygga ett ankare med egna säkringar,

och är mycket billigare än att lämna kilar och kamsäkringar. Att välja att lämna enkla billiga ankare (slingor) kan vara en indikation att de själva inte upplevde situationen på berget som kritisk, svår eller hotande. Hade det varit kritiskt kanske ankarnas konstruktion hade sett annorlunda ut. Det kan också vara så att de bästa säkringsmöjligheterna var just klippformationer och inte kilar och kamsäkringar.

4.3 Valet att bygga ankare utan backup

Ett ankare som består av endast en säkring är och bör alltid betraktas som ett riskabelt ankare där det är av yttersta vikt att säkringen ägnas ordentlig kritiskt granskning. Vi kan konstatera att kunskapen om hur man gör en backup till en avslingad klippformation fanns hos replaget, eftersom de vid åtminstone två tillfällen använde sig av den metoden. Metoden med backup för den första personen (oftast den tyngsta) som tas bort för den andra lättare personen, innebär en högre nivå av säkerhet utan att lämna kvar utrustning, eftersom den andra personen tar bort backup-säkringen inför sin firning. Trots kunskap om metoden så används den inte konsekvent. Man valde att göra avsteg från den principen. Motivet går att skönja i vittnesmålet. Det var vid de större firningarna som backup användes. Kanske för att de var mer exponerade och kändes som riktiga firningar, medan de andra var flackare. Konsekvensen av ett fall kan dock vara densamma.

4.4 Bedömningen av ankarets tillförlitlighet

Vid ankaret på olycksplatsen gjordes ett tydligt konstaterande av klättrare 1 att ankaret var bra, varpå backupen antas setts överflödig. Denna bedömning var felaktig. Vad det är som påverkar bedömningen av ankaret får vi med säkerhet aldrig veta men det är inte helt otänkbart att påverkansfaktorer som mörker, kyla, exponering, stress, utmattning, och känslan av att snart är vi nere och allt är över, spelar in.

Ytterligare en bidragande orsak till bedömningen om formationens tillförlitlighet kan vara det faktum att det låg snö där formationen vilade mot klippan. Det kan mycket möjligt sett ut som om formationen var en del av det fasta berget.

4.5 Bedömning av leden och tiden

Replaget väljer en led som förvisso rent tekniskt inte innehåller svåra passager, men som är lång och förhållandevis komplex allting sammantaget. Anmarschen till leden tar nästa dubbelt så lång tid mot vad de förväntat sig. Klättrare 1 blir märkbart påverkad av exponeringen redan i början av klättringen och lämnar över till klättrare 2 att leda. Klättrare 2 är mindre erfaren varpå klättringen tar längre tid. Klockan 17.15 passerar solen horisonten och det börjar sakteliga skymma. Klockan 18 når replaget sin högsta punkt på leden men har kommit off route och tvingas backa. Då har de ca 200 meter kvar till toppen, samt okänd nedstigning i mörker efter det. Om beslut att backa fattats tidigare hade de haft mer dagsljus och varit piggare under nedvägen.

4.6 Synen på firning

De valde att fira för att inte riskera något. Att fira sig ner för en klippa är dock bland det farligaste vi klättrare kan göra. Åtminstone om vi ser till dödsfallsstatistiken. Det kan dock finnas situationer där nedfirning är säkrare än alternativen. Det är dock lätt att blanda ihop att det går snabbare, med att det är säkrare. Vid nedfirning har vi en betydligt mindre felmarginal än vid t.ex. repsäkrad nedåtklättring.

5. Slutsats

Utredningen av dödsolyckan på Norddryggen kan sammanfatta följande:

Den direkta olycksorsaken är att klippformationen som användes som ankare släpper från sin position på klippan. Bakom denna orsak ligger en felaktig bedömning av klippformationens hållfasthet. Replaget har försatt sig i en situation som är känslig för felaktiga beslut då de saknar erfarenhet av liknande klättring, är märkbart påverkade av exponeringen på klippan och har hållit igång i 13 timmar och det är mörkt och snöar. Snön vid botten av klippformationen kan mycket väl ha bidragit till den felaktiga bedömningen av klippformationen hållfasthet.

Utöver detta har man tagit det felaktiga beslutet att inte använda sig av en backup till ankaret, något som mycket väl hade kunnat stoppa olycksförloppet. Vad som ligger bakom det beslutet kan vi inte fastställa med säkerhet, men kan konstatera att det inte handlar om att teknisk kunskap saknas.

Utredare

Rapporten är färdigställd den 26 oktober, 2017.

Robin Dahlberg

Ordförande och ansvarig utredare
Säkerhetskommittén, Svenska Klätterförbundet

Mårten Johansson

Säkerhetskommittén, Svenska Klätterförbundet

Andreas Gustavsson

Säkerhetskommittén, Svenska Klätterförbundet

Utredningen har genomförts i samarbete med

Odd-Magne Øgreid

Sikkerhetskomitéen Norges Klatreforbund